

Winnaar NIDO-Sprongprijs 2001

Een nieuwe sprong naar duurzame ontwikkeling is ingezet. Op 9 november 2001 heeft een jury onder leiding van oud Stork-topman Jan Hovers de winnaar gekozen van de Sprongprijs 2001. De keuze is gevallen op het voorstel *In eigen omgeving oud worden*, ingediend door de heren dr. W. Gilijamse en ir. J.C.P. Kester van ECN. Met de keuze voor dit voorstel speelt de jury in op een groeiende maatschappelijke problematiek. De jury verwacht dat NIDO een belangrijke impuls kan geven aan het ontwikkelen van nieuwe, duurzame woonvormen voor ouderen. NIDO neemt het winnende voorstel op als één van de NIDO-programma's. Daarbij faciliteert NIDO de uitvoering met de inzet van mens- en denkkraft tot maximaal 1 miljoen gulden gedurende de looptijd van circa anderhalf jaar.

De Sprongprijs

De Sprongprijs is een jaarlijks terugkerende prijs voor het beste voorstel om een sprong naar duurzame ontwikkeling te realiseren. De prijs is uitgeschreven door NIDO, Nationaal Initiatief voor Duurzame Ontwikkeling. NIDO brengt een proces op gang waarin mensen uit het bedrijfsleven, overheid, maatschappelijke organisaties en wetenschap hun ervaringen en inzichten bundelen. Deze integrale aanpak krijgt vorm in programma's met een looptijd van twee à drie jaar. Doel is het realiseren van sprongen in duurzame ontwikkeling.

Met de Sprongprijs wil NIDO de visie, inzichten en creativiteit van de maatschappij aanspreken. De Sprongprijs gaat uiteindelijk naar het voorstel dat een echte sprong naar duurzame ontwikkeling kan realiseren; een trendbreuk in onze manier van denken en werken waarbij een structurele koppeling wordt gelegd tussen economische groei en verbetering van de ecologische en sociale kwaliteit van de leefomgeving. In mei 2001 zijn drie voorstellen genomineerd door een onafhankelijke jury. Deze voorstellen zijn door de indieners verder uitgewerkt en in oktober opnieuw aan de jury voorgelegd. Hieruit heeft de jury op 9 november 2001 een winnaar gekozen.

Het winnende voorstel

In eigen omgeving oud worden; duurzaam voor de mens en duurzaam voor het milieu is ingediend door de heren dr. W. Gilijamse en ir. J.C.P. Kester van ECN. Steeds meer oudere mensen willen zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen en volop meedraaien in de maatschappij. De indieners van dit programmavoorstel willen door toepassing van informatie- en communicatietechnologie (ICT) de woning en de woonomgeving langer geschikt houden voor ouderen. Hiermee wordt het energieverbruik teruggebracht, de kosten voor zorg verlaagd en kan de maatschappij een goede zorg voor ouderen blijven garanderen.

De jury heeft bij de nominatie van dit voorstel eerder dit jaar onder meer aanbevolen de relatie tussen generieke en individuele oplossingen verder uit te werken en de energiebesparing te onderbouwen. Hieraan hebben de indieners goed invulling gegeven. In de uitwerking van het

voorstel is de nadruk komen te liggen op het begeleiden van sprongprojecten. Doordat deze aanpassingen aan de woning ouderen de mogelijkheid bieden langer zelfstandig te wonen, verwachten de indieners grote besparingen op het gebied van energie en vooral op de kosten van zorg. Daarmee worden de investeringen die moeten worden gedaan om een woning aan te passen ruimschoots terugverdiend, en wordt ook het gebruik van fossiele brandstoffen en de daarmee gepaard gaande CO₂ uitstoot verminderd.

Jurybeoordeling

De maatschappelijke vraag die aan dit programma ten grondslag ligt is groot, meent de jury. Het aantal ouderen neemt toe, evenals de behoefte aan zelfstandig wonen. De druk op de zorg zal hierdoor toenemen. Er zijn dus zeker nieuwe woonvormen nodig. Het programma *In eigen omgeving oud worden* is vraaggedreven, toekomstgericht en legt een sterke nadruk op de factor *people*, wat het interessant maakt om ten uitvoer te brengen. De energiebesparing is vanuit milieuopzicht (*planet*) relevant, maar financieel gezien (*profit*) van beperkt belang. Echter, de verhuur en verkoop van woningen met de gewenste ICT voorzieningen, en de besparingen op het gebied van de zorg zullen het project rendabel maken. Woningbouwcorporaties zouden zich met deze woningen moeten kunnen profileren. Belangrijk is dat de nadruk dient te liggen op het bieden van comfort die niet méér energie kost. ECN heeft al een voorbeeldwoning gebouwd. De jury ziet dit als een voordeel, de technieken zijn er, het gaan nu om de toepassing. De jury denkt dat ICT-woningen er ook zonder de steun van NIDO zullen komen. In dat geval is de kans echter groot dat de combinatie van geschikte zorgvoorzieningen en energiebesparingsmaatregelen onderbelicht blijft. Hier kan NIDO een duidelijke bijdrage leveren. Met ondersteuning van NIDO kan het project nog breder worden getrokken door zorgaanbieders, zorgverzekeraars, overheden, marktpartijen en de ouderen zelf bij het programma te betrekken. Hiermee reikt het NIDO-programma verder dan het huidige eigen werkterrein van ECN. De jury heeft er vertrouwen in dat ECN blijft investeren in de complementaire activiteiten binnen hun werkgebied, zowel in financiële zin als in de vorm van mankracht, en dat het programmamanagement goed ingebed en ondersteund zal worden door de ECN-organisatie.

De overige genomineerden

De overige genomineerden voor de Sprongprijs 2001 waren:

- Daadwerkelijk duurzaam
P/m Adviesbureau voor produkt en milieu, de heer ir. H. Muis
- *Duurzame horeca en uit-eten door middel van gedragsverandering en nieuwe technologie*
TU Delft, de heren dr. ir. S. Silvester en ir. J.N. Quist

Daadwerkelijk duurzaam

P/m Adviesbureau voor produkt en milieu, de heer ir. H. Muis

Iedere cultuur, sociale groep en individu verzamelt in de loop der tijd niet alleen een min of meer unieke set van voorwerpen maar ook van gewoonten, werkwijzen en routinehandelingen. Deze handelingspraktijken kunnen meer of minder duurzaam zijn. Daadwerkelijk Duurzaam wil onduurzame handelingspraktijken opsporen en, via sprongprojecten, vervangen door duurzame handelingspraktijken. De jury heeft dit programma in mei genomineerd, omdat zij de keuze voor gewoontegedrag als invalshoek innovatief en veelbelovend vond. Voor de concrete uitwerking van de sprongprojecten heeft de jury aangeraden contact te zoeken met het niet-genomineerde voorstel Waddenzee Hoppen van J. Krozer van het Cartesius Instituut. Bij de uitwerking heeft de indiener niet alleen contact gehad met de heer Krozer, maar ook met verschillende andere partijen in het Waddengebied. Hierdoor is in het voorstel niet alleen het methodiekspoor uitgewerkt, maar heeft ook het projectenspoor meer richting gekregen. De keuze voor de Wadden als proeflokaal biedt kansen, meent de inzender. Mensen die op vakantie zijn, staan meer open voor veranderingen dan in hun eigen woon- en leefomgeving; vakantie schept afstand tot gewoonten. De inzender spreekt bovendien de hoop uit dat mensen bereid zullen zijn de nieuwe handelingspraktijken mee te nemen naar huis. Welke duurzame handelingspraktijken precies kansen bieden en vorm kunnen krijgen in een sprongproject, moet gaandeweg het programma blijken.

Jurybeoordeling

De jury vindt Daadwerkelijk Duurzaam een enthousiast en sprankelend voorstel. Eerder gedane aanwijzingen zijn goed opgevolgd; contacten met derden in het Waddengebied zijn gelegd. Wel vindt de jury het jammer dat de lokale ondernemers nog maar beperkt zijn geraadpleegd, terwijl zij heel belangrijk zijn voor het slagen van het project. Verder had de jury graag gezien dat de sprongprojecten verder waren geconcretiseerd. De titel veronderstelt daden, terwijl het voorstel zelf vooral een kader blijkt te zijn waarbinnen projecten zich nog moeten vormen. De keuze voor het Waddengebied als proeflokaal juicht de jury toe, de relatie tot andere gebieden, en dus de invloed op een generiek probleem, ontbreekt in haar ogen echter in dit voorstel.

Duurzame horeca en uit-eten door middel van gedragsverandering, nieuwe technologie en dienstinnovatie

TU Delft, de heren dr. ir. S. Silvester en ir. J.N. Quist

Dit programma richt zich op het feit dat het milieubeslag van buitenshuis genuttigde maaltijden groter is dan het milieubeslag van thuisbereide maaltijden. Er wordt steeds meer buiten de deur gegeten, waardoor de milieubelasting van de horeca toeneemt. De indieners van dit voorstel willen het milieubeslag van de huidige buitenhuishoudelijke voedselconsumptie sterk terugbrengen. Dit vraagt niet alleen om technologische innovatie, maar ook om gedragsverandering binnen de sector, bewustwording bij consumenten en de ontwikkeling van duurzame voedingsmiddelenketens. Bij de nominatie van dit voorstel in mei heeft de jury gevraagd de grootte van de sprong te onderbouwen, de sociale pijler (bewustwording) toe te lichten en kokscholen te betrekken in het voorstel.

De indieners van dit voorstel hebben de aanbevelingen van de jury ter harte genomen. Daarnaast hebben zij stakeholders geconsulteerd en een programmamanager geworven in de persoon van de heer J. Vogtlander van Aiming Better. Ook hebben zij het voorstel afgebakend door de kant-en-klaarmaaltijden van de supermarkten buiten beschouwing te laten, omdat het hier gaat om een andere keten. De horeca is een redelijk onontgonnen gebied als het gaat om duurzaamheid, zo geven de inzenders aan. Daarom zoeken zij het in een integrale aanpak waarbij aandacht is voor de keuken, de transport- en productieketen, het gedrag van het keukenpersoneel en de ondernemer en het keuzegedrag van de consument.

Jurybeoordeling

Net als de indieners van dit voorstel ziet de jury de horeca als een terrein waar nog veel kan worden bereikt. Zeker omdat de voedselconsumptie van buitenshuis bereide maaltijden toeneemt. De aanbevelingen van de jury zijn grotendeels opgevolgd. De sociale component blijft echter nog achter. In het uitgewerkte programmavoorstel is verhoudingsgewijs weinig aandacht voor de beoogde gedragsverandering in de horeca en relatief veel aandacht voor keukenapparatuur. De jury vindt de aandacht voor *people*, *profit* en *planet* hierdoor wat ongelijk verdeeld. Bovendien constateert de jury dat de beoogde gedragsverandering in dit plan voornamelijk vanaf de aanbodzijde wordt opgelegd. Om veranderingen door te voeren binnen de horeca, is het juist belangrijk om de wisselwerking tussen vraag en aanbod te zoeken. Op dit moment ontbreekt die wisselwerking nog in het voorstel.

De procedure

De inzendingstermijn voor de Sprongprijs 2001 is gesloten op 20 april jongstleden. Op die datum waren er 29 programmavoorstellen ingediend. Tijdens de juryvergadering op 15 mei 2001 heeft de jury van de Sprongprijs alle voorstellen besproken en drie veelbelovende voorstellen genomineerd voor de Sprongprijs. NIDO zet zich in om voorstellen die niet zijn genomineerd te verwijzen naar een instantie of initiatief waarbij een betere aansluiting zal zijn. De drie genomineerden hebben tot 14 september 2001 de tijd gekregen om hun voorstel verder uit te werken. Daarbij hebben zij een beroep mogen doen op externe deskundigen. Voor de uitwerking heeft NIDO maximaal 15 duizend gulden per nominatie beschikbaar gesteld. De uitgewerkte voorstellen heeft NIDO ter beoordeling voorgelegd aan verschillende referenten. Deze personen zijn werkzaam in het betreffende vakgebied. Op 9 november 2001 heeft de jury een winnaar gekozen.

Criteria

Alle inzendingen zijn beoordeeld op het zicht dat ze bieden op een sprong naar duurzame ontwikkeling en op de bijdrage die ze leveren aan de versterking van de kennisinfrastructuur. Dit leidt tot de volgende criteria waaraan de voorstellen zijn getoetst:

- Gaat het om samenwerking tussen de voor NIDO relevante partijen: bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en overheid?
- Betreft het een toekomstgerichte aanpak?
- Is het een vraaggerichte benadering van de problematiek?

- Hoe relevant is de trendbreuk die men op het oog heeft?
- Welk effect op duurzame ontwikkeling wordt beoogd; welke koppeling wordt er gemaakt tussen economische ontwikkeling en de ecologische en/of sociale kwaliteit van de samenleving?
- Is het voorstel gericht op het (verder) ontwikkelen van een technologie waarbij de strategische of gedragscomponent voldoende wordt belicht?
- In welke mate is het programma te operationaliseren?
- Welke bijdrage levert het programma aan de versterking van de kennisinfrastructuur?

Verder moesten de programmavoorstellen voldoen aan de algemene kenmerken van het NIDO-proces en de NIDO-programma's:

- De ondersteuning betreft de facilitering van een proces, niet de subsidiering van een project
- Het voorstel heeft een aanzienlijke reikwijdte of diepgang
- Het voorstel richt zich niet primair op het ingangzetten van een definitieproces of het ontwikkelen van een theoretisch model
- Het voorstel is niet eerder uitgevoerd
- Het voorstel is een aanvulling op de lopende NIDO-programma's

Juryleden Sprongprijs 2001

De heer dr. J. Hovers (voorzitter)

Voormalig voorzitter raad van bestuur Stork, voormalig voorzitter raad van bestuur Océ

Mevrouw dr.ir. C. Bakker

Eigenaar Info-Eco, informatie en communicatie rond eco-design en milieugerichte productontwikkeling

De heer prof.dr.ir. P.M. Dewilde

Voorzitter bestuur Stichting Technische Wetenschappen, hoogleraar Elektrotechniek (Circuits and Systems Group) TU Delft

De heer J.W.H. Dirx

Stichting Natuur en Milieu, teammanager Strategie en Coördinatie

De heer P.E.J. den Oudsten

Burgemeester gemeente Meppel

De heer dr. R.A.P.M. Weterings

TNO Milieu Energie en Procesinnovatie, afdelingshoofd Systeeminnovatie en Leefomgeving